

*Мацієвська Людмила,
викладач кафедри мистецької освіти
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-СЛУХОВИХ НАВИЧОК ЗДОБУВАЧІВ У ПРОЦЕСІ ХОРОВОЇ РОБОТИ

У статті розглядається компонентна структура та принципи формування вокально-слухових навичок здобувачів у процесі хорової роботи. Наголошено на важливості формування вокально-слухових навичок вокалістів з позицій системно-структурного підходу, основу якого складають мотиваційний, когнітивно-інформаційний та діяльнісний компоненти. Відзначено принципи, дотримання яких забезпечить ефективність формування вокально-слухових навичок вокалістів у процесі хорової роботи.

Ключові слова: хоровий спів, вокал, структура, принципи, вокально-слухові навички, педагог.

Постановка проблеми. Серед форм колективного музичного виконавства хорове виконавство є одним із провідних різновидів музично-сценічної діяльності. На сучасному етапі все більшої популярності набуває хоровий спів, зокрема - хорові ансамблі. У них молодь має можливість набувати вокально-слухових навичок, навчитися керувати власним голосом, розвивати власні творчі здібності та мати перспективи для самовираження. У процесі хорової виконавської діяльності здійснює також й естетичне виховання молоді. Застосування різних видів діяльності (спів, елементи театралізації та хореографії) розвиває її творчі здібності. Зокрема, наявність ігрових елементів, використання вокальних, ритмічних, танцювальних імпровізацій сприяє самовираженню та самореалізації, формуванню виконавських вокально-слухових навичок, створенню художнього образу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Як зазначав В.Сухомлинський «музика є наймогутнішим та нічим не замінним помічником у вихованні молоді, вона необхідна кожній людині, а не окремим, від природи музично-обдарованим особистостям» [9, с. 120]. Науковці та педагоги (О.Апраксина, А.Болгарський, Н.Добровольська, І.Зеленецька, Є.Малініна, А.Менабені, О.Огороднов, Г.Струве, Г.Стулова, Л.Сверлюк та ін.) акцентують увагу на можливості вокально-хорового виконавства як активного засобу музичного і морально-естетичного виховання. Вони вважають, що участь у вокальній діяльності значним чином сприяє розвитку вокальних здібностей, розвитку співацького голосу, духовних почуттів молоді. Ми погоджуємося з вищевикладеним, однак вважаємо, що у їх працях мало уваги приділено системно-структурного підходу формування вокально-слухових навичок вокалістів.

Мета статті – дослідити компонентну структуру та принципи формування вокально-слухових навичок здобувачів у процесі хорової роботи.

Виклад основного матеріалу. Методику формування вокально-слухових навичок вокалістів ми розглядаємо з позицій системно-структурного підходу. Це пояснюється, насамперед, тим, що категорія структури характеризується, з одного боку, високою узагальненістю розгляду, а з іншого – здатністю розкривати механізми перебігу конкретних процесів. Системно-структурний підхід надає можливість організувати ефективний педагогічний процес з формування вокально-слухових навичок вокалістів, що є своєчасним і необхідним для свідомого дослідження всього процесу вокально-хорового навчання [2, с. 78].

Використовуючи системно-структурний підхід, ми виходили з можливості абстрактного виділення з цілісного процесу вокально-хорового навчання відносно завершених блоків – структурних компонентів, якими охоплюються змістовно-функціональні аспекти формування вокально-слухових навичок вокалістів у процесі хорової роботи.

Формування вокально-слухових навичок вокалістів ми розглядаємо, як закономірно побудовану педагогічну система, основними компонентами якої виступають:

1. Мотиваційний.
2. Когнітивно-інформаційний.
3. Діяльнісний [3, с. 121].

Мотиваційний компонент зорієнтований на розвиток у вокалістів потреби до співу, позитивного ставлення та інтересу до навчання, вольового зусилля у досягненні найвищого результату, прагнення до самовираження та самореалізації у процесі хорових занять. За допомогою системи мотивів (емоційного, пізнавального, комунікативного) окреслюється потреба та інтерес до хорового виконавства [3, с. 121].

Когнітивно-інформаційний компонент передбачає отримання вокалістами знань, умінь і навичок, що забезпечують сприйняття музики, її відтворення й інтерпретацію; оволодіння вмінням аналізувати художній образ, виконавські засоби, тощо.

З точки зору В.Д. Доронюк, когнітивно-інформаційний компонент виконує інформаційну, орієнтаційну, трансляційну функції та представлений єдністю культурологічних, музично-теоретичних і спеціальних знань, а також комплексом умінь, які забезпечують практичну реалізацію виконавської компетентності майбутнього хориста. Ступінь сформованості знань та умінь відбиває теоретичну й практичну готовність вокаліста до подальшої музично-виконавської діяльності [3, с. 122]. Важливу роль відіграє здатність вокалістів створювати художній образ, демонструвати продуктивність, гнучкість дій.

Загальновідомо, що спів – це творча діяльність. Тому наступним системоутворюючим компонентом формування вокально-слухових навичок вокалістів є *діяльнісний*, який виражає здатність до художньо-образного виконання вокально-хорових творів на основі здобутого досвіду [3, с. 122].

На основі вищевикладеного, можемо констатувати, що для процесу формування вокально-слухових навичок вокалістів характерна динамічна цілісність. Роботу над набуттям вокально-слухових навичок слід проводити у нерозривному зв'язку із теоретичними і практичними знаннями, розширенням художньо-естетичного смаку, активізації творчої діяльності за допомогою формування інтересу до участі у хоровій роботі.

Також розглянемо принципи, дотримання яких забезпечить ефективність формування вокально-слухових навичок вокалістів у процесі хорової роботи. Як відомо, «принцип – це твердження, яке сприймається як головне, важливе, суттєве, неодмінне» [4, с. 32]. У повсякденному житті принципами називають «внутрішні переконання людини, ті практичні, моральні та теоретичні засади, якими вона керується в житті, в різних сферах діяльності» [6, с. 320]. У музичній педагогіці принципи – це вихідні положення, згідно з якими здійснюється навчальний процес, зокрема, формування вокально-слухових навичок вокалістів у процесі хорової діяльності [5, с. 74].

Розглянемо визначені принципи детальніше. Так, *принцип спрямованості* навчальної вокально-хорової діяльності на розвиток навичок виконавства, на вирішення виховних завдань, розширення кругозору, підйом інтелектуального рівня вокалістів.

Музичне мистецтво утворює навколо себе потужне виховне середовище, яке

безпосередньо впливає на всіх учасників музично-педагогічного процесу. Однак цей процес може піти в небажаному напрямку, і не тільки через неправильно підібраний репертуар. Це пов'язано, насамперед, із самим процесом навчання. Наприклад, при розвитку у вокалістів аналітичних здібностей, в оцінці якості музичного виконавства своїх же однокласників можуть виникнути ситуації, образливі для найбільш слабких здобувачів. Завдання педагога – не допустити цього, виховуючи у вокалістів доброзичливість до іншого при оцінці його недоліків [7, с. 45].

Спрямованість роботи педагога повинна включати в себе не тільки технологічний, художньо-образний, виховний, але й розвиваючий аспект із елементами активної творчої позиції. Ефективність формування вокально-слухових навичок вокалістів у процесі хорової діяльності буде залежати і від спрямованості роботи педагога на поглиблення процесів сприйняття, уявлення, відтворення, які тісно пов'язані з усіма розумовими операціями вокалістів, розвитком їх мислення в цілому [7, с. 46].

Принцип зацікавленості хоровим виконавством багато в чому визначає організацію навчального процесу, робить роботу над удосконаленням вокального виконавства, а значить і формуванням вокально-слухових навичок більш природною, бажаною, котра відмітає рутинне, стереотипне начало. Якщо в педагогічній формулі навчально-виховного процесу присутній інтерес, то там є такі доданки, як доступність, захопленість, розуміння, цілеспрямованість, що дуже важливо для здійснення музично-творчого процесу. Варто відмітити, що принцип зацікавленості варто використовувати не тільки на основі різних видів музичної діяльності, поглиблення змісту й тематичного спектру навчального процесу. Важливо знайти міжпредметні зв'язки, що обумовлюють прагнення до одержання нових знань, активізацію естетичного інтересу вокалістів [1, с. 39].

Принцип зацікавленості безпосередньо пов'язаний із процесом формування вокально-слухових навичок вокалістів під час хорової діяльності. Освоєння історико-теоретичних знань, репертуарних програм припускає наявність у предметі вивчення як елементів розвитку (нового знання), так і властиво самого інтересу вокалістів до хорового виконавства. Саме оптимальне поєднання компонентів розвитку й інтересу дає високий музично-педагогічний результат [1, с. 39].

Принцип усвідомленості включає в себе активізацію процесів осмислення на особистісному й діяльнісному рівнях. Свідоме ставлення до вокального хорового виконавства, розуміння необхідності переборювати труднощі в процесі навчання, а також свідоме освоєння знань, умінь і навичок – запорука успіху вокалістів. Можливості для цього відкриваються на рівні формування інтересу до вокального мистецтва, а також у розвитку музичного слуху у всіх його проявах з найпершого звуку на основі самоконтролю. Всі завдання у ході вокального хорового виконавства можуть бути успішно вирішені в тому випадку, якщо вокалісти навчаться свідомо контролювати свій голос [8, с. 27].

Завданням педагога є перебування у постійному творчому пошуку, відкриття все нових і цікавих перспектив як у процесі навчання, так й у процесі виховання майбутніх хорових вокалістів. Даний напрямок оголює свою значимість і у період планування навчально-виховної роботи, визначення її етапів. Тому важливим ми також вважаємо *принцип перспективності*.

Варто відмітити, що процес становлення вокалістів виявляється безперспективним, якщо відсутня у педагогічному арсеналі система форм і методів, які забезпечують планомірний, послідовний їх розвиток на шляху формування вокально-слухових навичок у процесі хорової діяльності. Саме процес розвитку багато в чому обумовлює пошук перспектив навчання, творчого росту вокалістів. Принцип перспективності виконує не тільки функцію організації навчально-виховного процесу,

його методичного оснащення. Він активно впливає на весь механізм формування вокально-слухових навичок вокалістів у процесі хорової діяльності, їх виконавської компетентності та культури в цілому [8, с. 28].

Принцип поступовості, послідовності, безперервності навчального процесу віддзеркалює важливість у процесі вокального хорового виконавства поступового ускладнення вокального репертуару, інструктивно-тренувального матеріалу (вправи, творчі завдання), роботи над виконавськими прийомами. Велике значення має послідовний розвиток умінь і навичок вокального виконавства молодих людей. Відомо, що співацький апарат потрібно увесь час розвивати й підтримувати, оскільки це відчутно впливає на рівень вокального хорового виконавства [8, с. 28].

Підготовка психологічна, виконавство, безпосереднє проведення занять, осмислення їхніх підсумків з боку викладача та здобувачів також забезпечує якість освіти.

Висновки. Урахування структурних компонентів педагогічної системи навчання вокалу та дотримання основних принципів формування вокально-слухових навичок здобувачів у процесі хорової діяльності дають змогу створити сприятливу атмосферу спілкування між викладачем та вокалістами, розвинути стійку позитивну мотивацію до вивчення вокалу у процесі хорової діяльності, до особистісного зростання, сприяють розвитку у вокалістів пізнавальної активності, підвищенню рівня знань. Викладач виконує відповідальну місію – активізує всі сфери діяльності здобувачів на заняттях, що гармонізує розвиток особистості майбутнього вокального виконавця.

Перспектива подальших наукових розвідок полягає у з'ясуванні основних методів та форм роботи викладача зі здобувачами у процесі формування їх вокально-слухових навичок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонюк В.Г. Вокальна педагогіка (сольний спів): підручник (2-ге вид.). Київ: ЗАТ «Віпол», 2014. 174 с.
2. Гавриленко Л.М. Системно-структурний підхід як домінуючий у процесі вокального виховання. *Теоретичні та практичні питання культурології*: зб. наук. праць НМАУ. Мелітополь: Сана, 2016. Вип. 26. С. 75-81.
3. Доронюк В.Д., Сливоцький М.Ю. Основи вокально-педагогічної творчості вчителя музики: навчальний посібник (3-тє перевид.). Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2016. 306 с.
4. Дуткевич Т. Загальна психологія: конспект лекцій. Кам'янець-Подільський, 2009. 96 с.
5. Карпось В.А. Основні положення з теорії співу: навчально-методичний посібник (4-тє перевид.). Луцьк: Вежа, 2014. 202 с.
6. Новий тлумачний словник української мови. Київ: «Аконіт», 2010. Т. 2. С. 230.
7. Олексюк О.М. Музична педагогіка: навчальний посібник (2-ге перевид.). Київ: КНУКіМ, 2012. 188 с.
8. Пляченко Т.М. Методика викладання вокалу: навчально-методичний посібник (3-тє перевид.). Кіровоград: КДПУ, 2017. 89 с.
9. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Рад. школа, 1972. 244 с.